УДК 340.12:347.62]:27-555+316.361
DOI https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series18.2025.44.01

Андрусишин Б. І., Мирончук К. Ю.

ХРИСТИЯНСЬКЕ ВЧЕННЯ ПРО ШЛЮБ : СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

Метою дослідження є аналіз еволюції християнського вчення про шлюб на основі Старого і Нового Заповітів, а також впливу цього вчення на формування християнської традиції. Статтю присвячено дослідженню біблійного розуміння шлюбу як священного союзу між чоловіком і жінкою, що має моральне, духовне та соціальне значення. Наголошено на вплив глобалізації, яка зробила глибинні зміни як всіх аспектів людського життя так і зачепила інтереси окремих індивідів, цілих народів, держав, цивілізацій. Нинішнє законодавство держав Європи має здебільшого світський характер. Водночас у канонічному праві європейськими країнами у власне національне світське законодавство був запозичений, скажемо, інститут шлюбу, у якому проявляється глибинний зв’язок західної (за С. Гантінгтон) цивілізації з християнством. Розкрито роль канонічного права у необхідності вибудовування нової концепції державно-церковних відносин стосовно регулювання шлюбно-сімейного законодавства з врахуванням сучасних викликів (гендерна рівність, міграція, небажання мати дітей, цивільні шлюби тощо), а особливо військової небезпеки, що виникла в результаті повномасштабного вторгнення росії в Україну, загрози життю і здоров’ю батьків і дітей, необхідність захистити дітей, вимушена еміграція жінок та дітей, еміграція закордон, мільйони біженців та ВПО, падіння економічного рівня життя (бідність сімей), скорочення кількості укладання шлюбів, зменшення народжуваності, соціальне сирітство, нестабільність шлюбів тощо. Дослідження демонструє, що інститут шлюбу розглядається через різне, зумовлене історичними соціально-культурними умовами, бачення правової реальності не тільки юристами, але й звичайними людьми, що дає можливість майбутнім правникам формувати цілісне бачення права. У роботі використано методи порівняльного аналізу та історико-богословського підходу. Результати показують, що концепція шлюбу еволюціонувала від патріархальної моделі до ідеї рівноправності партнерів у християнському подружжі. Висновки підкреслюють значення біблійного вчення про шлюб як основи сучасного християнського розуміння сімейних відносин.

Ключові слова: *шлюб, Старий Заповіт, Новий Заповіт, християнське вчення, подружжя, гендерна рівність, християнська традиція, шлюбно-сімейне право, церковний шлюб, канонічне право, державно-церковні відносини, війна, західна цивілізація.*

Актуальність теми дослідження. Шлюб є однією з найдавніших соціальних інституцій, що відіграє ключову роль у формуванні духовних і суспільних відносин. Сімейний кодекс України, у статті 21 зазначає, що шлюбом є сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у органі державної реєстрації актів цивільного стану. Проживання однією сім’єю жінки та чоловіка без шлюбу не є підставою для виникнення у них прав та обов’язків подружжя. Релігійний обряд шлюбу не є підставою для виникнення у жінки та чоловіка прав та обов’язків подружжя, крім випадків, коли релігійний обряд шлюбу відбувся до створення або відновлення органів державної реєстрації актів цивільного стану [11]. У “Малій енциклопедії канонічного права” зазначено, що шлюб – це Божа інституція, заснована самим Богом, а не людиною. Подружжя є священним сімейним союзом чоловіка і жінки, укладеним відповідно до канонічного права, яке надає йому статус Таїнства. Єдина форма здійснення церковного шлюбу – це вінчання, яке звершує священик. Під час цього Таїнства Бог благословляє подружнє життя для народження і виховання дітей, а наречені дають обіцянку взаємної вірності перед Богом і Церквою. Християнське богослов’я наголошує, що усі суттєві риси подружжя – заснування, мета, закони та благословення – визначені самим Богом [12, с. 327–328]. Церква твердо дотримується принципу

нерозривності шлюбу та його святого характеру. Водночас існують чітко визначені умови для укладання церковного шлюбу: добровільність, досягнення шлюбного віку, відсутність кровної спорідненості, розірвання попередніх шлюбів та інші канонічні вимоги. Церква також вела боротьбу з хибними вченнями, які вважали подружжя злом, наприклад, гностицизм чи маніхейство. Згідно з вченням, кожне правосильне подружжя між хрещеними автоматично стає Таїнством, незалежно від місця чи обставин укладання. Християнське богослов'я відкидає можливість відокремлення Таїнства від подружнього контракту, підкреслюючи його сакраментальний і нерозривний характер. Таким чином, подружжя – це не лише формальний союз, але й священний нерозривний зв'язок, заснований на божественному встановленні, який має ключову роль у духовному і суспільному житті [22, с. 292, с. 298]. Християнська концепція шлюбу, побудована на біблійних основах, значно вплинула на розвиток моралі, етики та соціальних цінностей. Вивчення історичної еволюції вчення про шлюб у християнській традиції дозволяє глибше зрозуміти його значення для сучасного суспільства, яке стикається з новими викликами та трансформаціями. Мета цієї роботи полягає у висвітленні еволюції християнського вчення про шлюб, починаючи з його витоків у Старому Заповіті та до сучасного часу. Статтю присвячено аналізу ключових ідей та цінностей, які формували християнське розуміння шлюбу, висвітленню тих викликів, які загрожують шлюбно-сімейним стосункам українців в умовах сучасного глобалізованого світу та загострені російсько-українською війною. Методи дослідження включають аналіз біблійних текстів, історичних джерел і богословських праць, сучасного законодавства, юридичної практики, історичних джерел, богословських та юридичних праць, сучасного законодавства та юридичної практики, що дозволяє систематизувати інформацію про розвиток цього вчення.

Стан дослідження. Методологічну основу статті склали праці та світоглядні концепції Ф. Вовка, Г. Кельзена, І. Луцького, С. Мудрого, Н. Оніщенко, Л. Костенко, Н. Пархоменко, М. Шашкевича, Г. Сковороди, О. Скрипнюка, Ю. Шемшученка, П. Юркевича та інших у яких закладені основи, що сприяють осмисленню сучасних процесів теорії та філософії права. Серед сучасних юридичних наукових праць з канонічного права загалом та з проблем шлюбно-сімейного права зокрема, слід відзначити праці українських дослідників, серед яких М. Гримич, Т. Федоренко, Ю. Цвєткова, С. Місевич, Р. Достар, О. Волощенко, М. Левчук, О. Васянович, Ю. Задорожний, Д. Вовк, І. Міма, С. Сливка, Є. Харитонов, Л. Ярмол, Л. Геращенко, Л. Дубчак, Л. Присяжна, С. Шимон, І Желінкова, І. Петренко. Проблемам державно-церковних відносин присвятили свої праці Б. Андрусишин, В. Бондаренко, В. Єленський, А. Юраш, О. Саган, Олександр (Драбинко), А. Колодний, Л. Филипович, І Бальжик, В. Ореховський, О. Бучма, В. Ульяновський, А. Киридон, Б. Совенко, О. Токарчук, Д. Лук'янов. Вплив війни на шлюбно-сімейні відносини у своїх публікаціях висвітлюють Л. Слюсар, І. Ясточкіна, І. Шинкаренко, Е. Лібанова, А. Коваленкова, І.Пінчук та ін. Результати дослідження показують, що шлюб у християнській традиції поступово еволюціонував, зберігаючи основні принципи любові, вірності та духовної єдності. Водночас він набув нових аспектів, таких як рівноправність подружжя і визнання шлюбу як Таїнства. Висновки свідчать про те, що християнське вчення про шлюб залишається актуальним і сьогодні, надаючи моральну основу для сучасних сімейних стосунків.

Виклад основного матеріалу. Шлюб є однією з найважливіших соціальних і духовних інституцій, які протягом століть впливали на формування суспільних відносин та релігійних поглядів. Християнське вчення про шлюб має глибоке коріння у біблійній традиції і пройшло значний шлях еволюції від ранніх уявлень, закладених у Старому Заповіті, до комплексного вчення, яке утвердилось у період Середньовіччя. Витоки християнського розуміння шлюбу лежать у моральних і духовних засадах, закладених у Біблії, де шлюб описується як священний союз між чоловіком і жінкою, що символізує любов і вірність. Про значимість шлюбно-канонічних норм для сучасної української людності говорить релігійна статистика України, згідно з якою 74,1% громадян вважають себе віруючими людьми, а, отже, укладання шлюбу для них є Таїнством, а не просто красивою церковною церемонією (хоч трапляються й такі), бо лише 10% віруючих відносяться до релігійних громад. Наведені дані оприлюднені у лютому

2023 р. згідно досліджень церковно-релігійної ситуації у нашій країні, проведених Центром Разумкова спільно з Представництвом Фонду Конрада Аденауера в Україні [с. 13–14, 18]. У контексті нашого дослідження варто звернути увагу на зростання серед віруючих з початком повномасштабної агресії росії проти України частки саме молоді (18–24 роки) з 48,2% “довоєнних” до 60,6%, а серед 25–29-річних з 56,1% до 65,1%, а це переважно та частина громадян, яких питання створення сім’ї, шлюбу торкається найбільше. [20] На 18 грудня 2024 р. релігійна карта України виглядала наступним чином: до православ’я відносили себе 69,3%, просто християн 9,6%, католиків 1,2%, протестантів 1,2%, сповідують іслам 1%, юдаїзм 0,4%, свідками Єгови вважаються 2%, не визначилися 2,7% [21]/

Шлюб у християнському розумінні має глибокі корені, які сягають аж Старого Заповіту. Цей аспект є надзвичайно важливим для розуміння основ християнської моралі та соціальних цінностей. Старий Заповіт дає, так би мовити, базові уявлення про шлюб як божественну установу, що формує фундамент для християнської концепції шлюбу, його мети та значення. Важливе місце у Старому Заповіті займає опис створення людини та встановлення інституту шлюбу. У книзі Буття йдеться про те, як Бог створив Адама та Єву і благословив їх на шлюб [1, Бут. 2:18-24]. Це є першим виразним свідченням того, що шлюб є частиною божественного плану. У вірші 24 читаємо: *“Тому залишить чоловік батька свого та матір свою, і прилучиться до жінки своєї, і стануть вони одним тілом”.* Цей текст підкреслює важливість єдності чоловіка і жінки, яку встановив Бог, що лягло в основу християнського розуміння шлюбу як святого союзу між двома людьми. У Старому Заповіті шлюб часто зображується у контексті патріархальних відносин, де полігамія була поширеною практикою. Багато видатних постатей Старого Заповіту, таких як Авраам, Яків і Давид, мали кілька дружин або наложниць. Проте, незважаючи на це, біблійна розповідь демонструє, що полігамія часто призводила до конфліктів у сім’ях. Наприклад, у стосунках між Яковом, Рахіль та Лією виникали суперечки і заздрощі. Хоча Старий Заповіт не прямо засуджує полігамію, він все ж вказує на ідеал моногамії, закладений ще в історії Адама і Єви. У християнському вченні ця моногамічна концепція була підтверджена і отримала остаточне затвердження як норма шлюбу. Шлюб у Старому Заповіті часто описується як заповіт, що ілюструє глибокий духовний та моральний зв’язок між чоловіком і жінкою. Пророки часто порівнювали стосунки Бога з народом Ізраїлю зі шлюбом. Наприклад, у книзі Осії [1, Ос. 2:19-20] Бог обіцяє, що «заручиться з Ізраїлем навіки», підкреслюючи важливість вірності та відданості. Ця концепція заповіту також відображена у християнському розумінні шлюбу, де шлюб розглядається не лише як соціальний контракт, але як духовний союз, у якому чоловік і жінка перебувають у єдності під Божим благословенням. Старий Заповіт, відображаючи культуру патріархату, визначав певну ієрархію у відносинах між чоловіком і жінкою. Чоловік був головою сім’ї, а жінка – його помічницею. У книзі Буття [1, Бут. 2:18] сказано: *“Не добре, щоб чоловік був сам; створю йому помічника, відповідного для нього”.* Однак, хоча жінка сприймалася як помічниця, важливо зазначити, що її роль не була вторинною. Вона грала ключову роль у продовженні роду та збереженні сімейних цінностей. У книзі Приповістей Соломонових [1, Прип. 31:10-31] описується ідеальна дружина як мудра, працьовита і доброчесна жінка. У християнстві ця модель патріархальних відносин еволюціонувала до ідеї рівноправності у шлюбі, де чоловік і жінка є рівноправними партнерами, об’єднаними у Христі. Якщо говорити про основні цілі, котрі були у Старому Заповіті, то варто зазначити перш за все – продовження роду, захист та взаємну підтримку. Як всім відомо, саме продовження роду, можна сказати, було головним обов’язком шлюбу. Безпліддя вважалося прокляттям, як це можна побачити в історіях Сари, Рахілі та Анни. Але не варто забувати, що шлюб також забезпечував певну соціальну стабільність та безпеку для обох партнерів. Чоловік та жінка у шлюбі повинні бути доповнювати один одного, працювати разом для блага сім’ї та громади в загальному. Ці цілі залишилися важливими і в християнському розумінні шлюбу, де продовження роду, підтримка та взаємна любов є фундаментальними. Шлюб у Старому Заповіті заклав фундамент для християнського розуміння цієї установи. Він сприймався як священний заповіт, створений Богом для чоловіка і жінки, з акцентом на єдності, вірності та продовженні роду. Християнська концепція шлюбу, заснована на вченні Старого Заповіту, еволюціонувала, підкреслюючи ідею рівності і партнерства у стосунках між

чоловіком і жінкою, що залишається важливою частиною християнської етики і сьогодні.

Новий Заповіт вносить нові підходи до розуміння шлюбу, збагачуючи та уточнюючи старозаповітні уявлення про шлюб як божественну установу. Вчення Ісуса Христа та апостолів додає глибші духовні виміри шлюбного союзу, підкреслюючи його священний і нерозривний характер, любов, вірність і рівність між чоловіком і жінкою. У той час як шлюб у Старому Заповіті був зосереджений на продовженні роду та патріархальних стосунках, у Новому Заповіті шлюб набуває нових моральних та етичних вимірів, пов'язаних із любов'ю, взаємною підтримкою та духовною єдністю. Одним із центральних аспектів Нового Заповіту є те, що шлюб розглядається не просто як соціальний чи економічний договір, а як символічний союз, подібний до стосунків Христа і Церкви. У Посланні апостола Павла до Ефесян [2, Еф. 5:22-33] апостол порівнює відносини між чоловіком і дружиною з відносинами між Христом і Церквою. Він стверджує: *"Чоловіки, любіть своїх дружин, як і Христос полюбив Церкву і віддав Себе за неї..."*. Цей уривок підкреслює ідею самопожертви та любові, яка лежить в основі християнського шлюбу. Від чоловіка і дружини очікується взаємна любов і турбота, що відповідає духовним принципам християнства. Новий Заповіт ставить особливий акцент на нерозривності шлюбного союзу. Ісус Христос під час своїх проповідей підкреслював, що шлюб є нерозривним і вічним союзом між чоловіком і жінкою. В Євангелії від Матвія [2, Мт. 19:6] Ісус говорить: *"Отже, що Бог з'єднав, того людина нехай не розлучає"*. Ця заява відображає новий підхід до шлюбу, який ставить перед чоловіком і жінкою високе моральне зобов'язання залишатися разом у будь-яких життєвих обставинах. Ісус також відкидає старозаповітний звичай розлучення, яке було допустимим у певних випадках. Новий Заповіт вводить новий підхід до відносин між чоловіком і жінкою у шлюбі. У посланнях апостола Павла неодноразово згадується про рівність чоловіка і жінки перед Богом. Хоча Павло визнає, що у шлюбі чоловік є "головою" родини, він також вказує, що чоловіки повинні любити своїх дружин так, як Христос любить Церкву, тобто з любов'ю і самопожертвою. У Посланні до Галатів [2, Гал. 3:28] сказано: *"Немає вже юдея, ані грека; немає раба, ані вільного; немає чоловіка й жінки, бо всі ви одно в Христі Ісусі"*. Цей вірш підкреслює рівність усіх людей перед Богом, включаючи рівність чоловіків і жінок, що лягло в основу сучасного християнського розуміння шлюбу як партнерства, заснованого на любові та взаємній повазі. Новий Заповіт також вводить важливий аспект целібату (безшлюбності) як альтернативи шлюбу. Апостол Павло у своєму Першому посланні до Коринтян [2, 1 Кор. 7:7-9] стверджує, що безшлюбність є гідним вибором для тих, хто хоче повністю присвятити себе служінню Богу. Однак він також визнає, що шлюб є благословенним і необхідним для тих, хто не має дару безшлюбності: *"Коли ж не можуть стримуватися, нехай одружуються, бо краще одружитися, ніж розпалятися"*. Таким чином, шлюб і безшлюбність у Новому Заповіті розглядаються як два різні, але рівноцінні шляхи життя, що є новим викликом для віруючих, які повинні вибрати свій шлях відповідно до покликання. Новий Заповіт також зіштовхується з викликами, пов'язаними з практичними аспектами шлюбних відносин у ранніх християнських громадах. Одним із таких викликів було питання шлюбів з невіруючими. Павло радить християнам, які перебувають у шлюбі з язичниками або невіруючими, не розлучатися, якщо обидві сторони можуть жити в мирі [2, 1 Кор. 7:12-14]. Це вказує на те, що шлюб розглядався не лише з точки зору релігійної спільноти, а й як соціальна інституція, що мала бути стабільною, навіть у змішаних релігійних сім'ях. Пізніше, у християнській традиції шлюб став розглядатися як одне з головних Таїнств. Хоча Новий Заповіт прямо не називає шлюб Таїнством, багато теологів (зокрема, у Католицькій церкві) на основі текстів Павла та вчення Христа вважають шлюб священним актом, у якому чоловік і жінка об'єднуються перед Богом для взаємної любові, підтримки і продовження роду. Новий Заповіт приніс нові аспекти до розуміння шлюбу, підкресливши його нерозривність, духовну глибину і рівність між чоловіком і жінкою. Шлюб стає символом стосунків Христа з Церквою, а також важливою соціальною інституцією, яка забезпечує порядок і моральну основу суспільства. Християнське вчення про шлюб у Новому Заповіті створило основу для сучасного розуміння шлюбу як священного, морального союзу, що базується на любові, вірності та повазі.

Шлюб завжди займав важливе місце в християнській традиції, і його розуміння поступово

розвивалося під впливом біблійного вчення, богословської думки та церковної практики. Католицька церква розглядає шлюб як одне з семи Таїнств, що має не лише соціальне, але й глибоке духовне значення. Процес еволюції цього вчення охоплює різні етапи розвитку церкви: від перших століть християнства до сучасного часу. На ранніх етапах християнства шлюб ще не вважався Таїнством у сучасному розумінні, хоча вже тоді визнавався його духовний характер. Ранні християнські громади сприймали шлюб як священний союз, укладений перед Богом, підкреслюючи його нерозривність. В основі ранньохристиянського розуміння шлюбу лежало вчення Ісуса Христа про нерозривність цього союзу [2, Євангеліє від Матвія 19:6] та настанови апостола Павла щодо любові та взаємоповаги між подружжям [2, Еф. 5:22-33]. У той же час, церква визнавала і вибір на користь безшлюбності (целібату) для тих, хто бажав цілковито присвятити своє життя служінню Богу, що підтверджується посланнями апостола Павла [2, 1 Кор. 7:7-9]. Протягом Середньовіччя християнське вчення про шлюб зазнало значних змін. У цей період шлюб був офіційно визнаний Таїнством. Це відбулося на основі праць великих теологів, одним із них був Августин Аврелій, який обґрунтував духовний і сакраментальний характер шлюбу. Августин Аврелій (354–430 рр.) наголошував на трьох важливих аспектах шлюбу: Proles (нащадки) – шлюб служить для продовження роду; Fides (вірність) – подружня вірність є обов’язковою частиною шлюбу; Sacramentum (святість) – шлюб має символічне значення і відображає нерозривний зв’язок між Христом і Церквою [3].

Офіційне визнання шлюбу як Таїнства відбулося на Тридентському соборі (1545–1563 рр.). Це було важливим моментом у становленні католицької доктрини, яка визначила, що шлюб є нерозривним, встановленим Богом і повинен бути укладений перед священиком. Після Тридентського собору Католицька церква зміцнила свою роль у регулюванні шлюбних відносин. Була введена вимога укладення шлюбу перед священиком і двома свідками, що закріпило церковний контроль над цим процесом і гарантувало його сакраментальний статус. Церква продовжувала пропагувати ідеали подружньої вірності, духовної єдності і відкритості до народження дітей. Шлюб розглядався не тільки як особистий вибір, але як духовне зобов’язання, що має вічний характер. Розлучення було заборонене, а шлюб розглядався як нерозривний союз до смерті одного з подружжя [4, с. 86, с. 92, с. 97]. У XX столітті Католицька церква зіткнулася з новими викликами, пов’язаними із соціальними змінами, підвищенням ролі жінок у суспільстві та змінами у поглядах на шлюб і сім’ю. Другий Ватиканський собор (1962–1965 рр.) вніс важливі зміни у вчення про шлюб. Другий Ватиканський собор переглянув ставлення до подружжя, підкресливши рівноправність чоловіка і жінки у шлюбі, взаємну відповідальність за виховання дітей і духовний розвиток. Собор визнав, що шлюб має не тільки функцію продовження роду, але й служить для взаємної любові та підтримки подружжя. Особлива увага була приділена духовній єдності, відкритості до діалогу і підтримці особистого зростання кожного з партнерів. Також Другий Ватиканський собор підтвердив принцип нерозривності шлюбу, але дозволив процедуру анулювання (визнання шлюбу недійсним), якщо виявляються серйозні обставини, що вказують на його неукладеність [5, с. 181-194].

Сучасні соціальні зміни, такі як підвищення кількості розлучень, зміни у сімейних структурах, зростання індивідуалізму та виклики щодо визначення шлюбу на державному рівні, створили нові виклики для Католицької церкви. Папа Франциск у своїй апостольській адгортації “Amoris Laetitia” (2016 р.) наголошує на важливості милосердя, розуміння та співчуття в пастирській роботі з сім’ями, що стикаються з труднощами. Франциск визнає реальні проблеми сучасних подружжів, зокрема питання розлучень, повторних шлюбів та ролі Церкви у допомозі сім’ям, які переживають кризу. Він закликає до більш гнучкого та індивідуалізованого підходу до кожної конкретної ситуації, зокрема до тих, хто живе у повторних шлюбах після розлучення [6]. Еволюція вчення про шлюб у Католицькій церкві пройшла довгий шлях – від ранньохристиянського розуміння духовної єдності подружжя до визнання шлюбу Таїнством у Середньовіччі та сучасних спроб пристосування цього вчення до соціальних змін. У християнстві шлюб розглядається як Таїнство і як договір. Як Таїнство – це видимий і діючий знак Божої благодаті (саме через це у Кодексі канонічного права від 1983 р. законодавство про шлюб викладається у частині, присвячені церковним Таїнствам). Як договір – це шлюбна угода, оскільки він може

виникнути, з одного боку, за наявності волевиявлення обох сторін; а з іншого – шлюб породжує правові наслідки щодо осіб, які його уклали. З невіддільності шлюбу-договору від шлюбу-Таїнства випливає, що цей інститут з давніх-давен перебував у центрі уваги як світської, так і духовної влади в державі і регулювався як світськими, та і церковними нормами [13, с. 209].

Основні принципи католицького вчення про шлюб залишаються незмінними: це нерозривний, священний союз між чоловіком і жінкою, заснований на любові, взаємній підтримці і відкритості до продовження роду. Однак Церква, зокрема через працю Папи Франциска, прагне відповідати на виклики сучасності, зберігаючи баланс між традиційними цінностями і пастирським милосердям. Шлюб у канонічному праві християнських церков розглядається як священний і нерозривний союз між чоловіком та жінкою, встановлений Богом для спільного життя, взаємної підтримки та народження дітей. Цей союз піднесений до рівня Таїнства, що символізує єдність Христа і Церкви [7]. Для укладення шлюбу необхідно дотримуватися певних умов. Насамперед, шлюб укладається на основі вільної і свідомої згоди обох осіб без будь-якого зовнішнього примусу. Шлюбний вік у Католицькій Церкві встановлено на рівні 16 років для чоловіків і 14 років для жінок, хоча інші християнські традиції можуть визначати свої межі. Крім того, важливою умовою є відсутність канонічних перешкод, які можуть зробити шлюб недійсним або незаконним [8]. Серед перешкод для укладення шлюбу виділяється постійна і непереборна імпотенція, яка унеможливлює статевий акт. Особи, які вже перебувають у дійсному шлюбі, не можуть укладати новий союз, доки попередній не буде анульований або розірваний [9]. Чернечий постриг також є перешкодою для шлюбу, оскільки особи, які прийняли чернечі обітниці, зобов'язуються до життя у безшлюбності . Канонічне право забороняє шлюб між близькими родичами, причому ступінь споріднення, який вважається перешкодою, чітко регулюється церковними нормами. Також перешкодою можуть стати відносини духовного споріднення, які виникають через хрещення, наприклад, між хрещеним батьком і хрещеницею. Нарешті, різниця у віросповіданнях може створювати перешкоду для шлюбу, хоча в деяких випадках церковна влада може видати спеціальний дозвіл[9]. Додатково, канонічне право визначає невід'ємні елементи для укладення шлюбу, без яких цей союз не може бути визнаний дійсним. Важливим елементом є свобода волевиявлення, що означає добровільну і свідому згоду обох осіб на укладення шлюбу. Шлюб також передбачає єдність, тобто союз між одним чоловіком і однією жінкою, і виключає будь-які інші форми спільного життя. Нерозривність є ще одним ключовим елементом, оскільки шлюб вважається постійним союзом, який не може бути розірваний, окрім визнання його недійсним Церквою. Шлюб має бути відкритим до народження і виховання дітей, що відображає його природне та духовне покликання. Рівність партнерів є важливою засадою, яка підкреслює взаємну повагу і моральну відповідальність подружжя перед Богом, Церквою та один перед одним [10]. Онлайн-участь у богослужіннях та духовне спілкування стали поширеними під час пандемії, але Церква зберігає чітке розмежування між духовним життям онлайн і Таїнствами, які вимагають фізичної присутності. Вінчання є одним із семи Таїнств, як уже зазначено у статті, які передбачають особисту присутність наречених, священника та свідків. Представники Православної Церкви України та Католицької Церкви наголошують, що Таїнства онлайн не проводяться. Це обумовлено необхідністю особистого спілкування, яке неможливо забезпечити дистанційно, і глибоким символізмом фізичної участі [15]. У виняткових ситуаціях, коли одна з осіб не може бути присутньою, Церква може призначити представника, який виступатиме від імені відсутнього нареченого чи нареченої, але це вимагає спеціального дозволу і не стосується онлайн-формату. Вінчання залишається актом духовної єдності, що передбачає фізичну присутність подружжя у храмі, адже тільки так можна повноцінно здійснити цей важливий обряд [14] . Розірвання церковного шлюбу, відоме як "розвінчання", є складним процесом, який вимагає особистої участі та не може бути здійснений онлайн. Церковні канони передбачають, що Таїнства, зокрема сповідь та розірвання шлюбу, повинні відбуватися за особистої присутності, оскільки дистанційні засоби комунікації не гарантують конфіденційності та повноти обряду[15]. Для ініціювання процесу розвінчання необхідно звернутися до церковного трибуналу (церковного суду) тієї конфесії, в якій було укладено шлюб. Наприклад, у Львівській архиєпархії УГКЦ

діє церковний трибунал, який розглядає такі справи [16]. Варто зазначити, що розвінчання можливе лише за наявності вагомих підстав, таких як зрада, насильство або інші серйозні причини. Кожен випадок розглядається індивідуально, і рішення приймається після ретельного вивчення обставин [17]. Отже, для розвінчання необхідно особисто звернутися до відповідної церковної інстанції, оскільки онлайн-процедура визнання недійсності церковного шлюбу не передбачена.

Спираючись на статтю Л. Слюсар, можна сказати, що найбільшим викликом для сімей (шлюбів) за останні роки стала збройна агресія російської федерації. Війна певним чином деформувала умови життєдіяльності української родини. Також слід і зазначити вимушену міграцію в середині країни та та за її межі, котра завдала чималої шкоди сім’ям (демографічної, соціально-економічної, тощо). Найбільш гострими проблемами української сім’ї упродовж двох останніх десятиліть були: нестабільність шлюбу, високий рівень розлучення населення; масова однодітність українських сімей; невиконання частиною сімей своїх батьківських обов’язків, що спричинило появу проблеми соціального сирітства; велика кількість однобатьківських сімей (у 2021 р. у 17,9% сімей з дітьми діти не мали одного чи обох батьків); не вирішені гендерні проблеми сімейного життя [22, с. 4-5]. Війна справила значний вплив на всю гаму шлюбно-сімейних відносин, виявила перешкоди для здійснення Таїнства шлюбу, водночас спростивши його цивільну процедуру. В умовах війни державно-церковні відносини потребують докорінної перебудови, першим кроком до чого “має стати систематизація церковного права” [18, с. 18].

Висновки. Становлення християнської віри про шлюб є тривалим і багатогранним процесом, який відображає еволюцію моральних та духовних цінностей в історії християнства. Від старозаповітних уявлень про шлюб як засіб продовження роду та підтримання соціальної стабільності до Нового Заповіту, де шлюб набув нового, глибшого духовного значення, цей інститут поступово став символом єдності, любові та вірності. Християнське вчення про шлюб, закріплене в богословських працях, рішеннях церковних соборів і пастирських настановах, утвердило його як священний і нерозривний союз між чоловіком і жінкою [10]. Упродовж століть Церква розвивала і доповнювала своє розуміння шлюбу, підкреслюючи його значення як Таїнства, заснованого на взаємній любові, повазі та відповідальності. Важливим аспектом цього вчення стало поєднання духовної та моральної природи шлюбу, де він розглядається не лише як соціальний контракт, але як відображення стосунків між Христом і Церквою. Сучасне християнське бачення шлюбу зберігає ці фундаментальні принципи, адаптуючи їх до нових викликів часу, зберігаючи баланс між традицією та відповіддю на соціальні зміни. Еволюція християнського вчення про шлюб демонструє його багатогранний розвиток, починаючи від біблійних основ у Старому Заповіті до сучасних уявлень, що враховують зміни в суспільстві. У Старому Заповіті шлюб розглядався як союз, укладений Богом, основою якого є заповіді та моральний закон. Новий Заповіт поглиблює це розуміння, акцентуючи на любові, взаємній підтримці та духовному єднанні, що стає символом союзу Христа та Церкви. У ранньохристиянський період акцент зміщується на моральні аспекти шлюбу, де центральним є поняття чистоти, святості та вірності. Середньовічне християнство утверджує шлюб як Таїнство, надаючи йому сакрального значення. Реформація, в свою чергу, переосмислює шлюб, зберігаючи його духовну основу, але наголошуючи на його соціальній та практичній ролі. У сучасний період християнське вчення про шлюб адаптується до нових викликів, таких як гендерна рівність, свобода вибору та етика стосунків. Проте незмінними залишаються головні принципи: вірність, любов, взаємоповага та духовна єдність. Таким чином, історія християнського вчення про шлюб свідчить про його здатність інтегрувати нові суспільні тенденції, зберігаючи фундаментальні моральні та духовні цінності. Це робить християнське розуміння шлюбу актуальним для формування гармонійних сімейних стосунків у сучасному світі.

Використана література:

1. Українська Біблія. Старий Заповіт. Переклад Івана Хоменка. URL: https://ukrbible.at.ua/index/ukrajinska_biblija_pereklad_khomenko_starij_zapovit/0-5.

2. Українська Біблія. Новий Заповіт. Переклад Івана Хоменка. URL: https://ukrbible.at.ua/index/ukrajinska_biblija_pereklad_khomenko_starij_zapovit/0-5.
3. Святий Августин. Сповідь / Переклад з латини Юрія Мушака; Післямова С. Здіорука. Київ: Основи, 1999. 319 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Augustinus_Aurelius/Spovid.pdf.
4. Богачевська І.В. Міжрелігійні та міжконфесійні сімейно-шлюбні відносини в Авраамічних релігіях (релігійнознавчо-правові аспекти): дис. ... канд. юрид. наук. – Житомир, 2016. 207 с. URL: http://eprints.zu.edu.ua/20991/1/dys_Mullokandova.pdf.
5. Лінтнер М.М. Духовність шлюбу в Римо-католицькій Церкві після Другого Ватиканського собору / Переклад з англійської мови Роман Скакун. Новий Завіт теології. – 2018. С. 181–194. URL: https://nz-theology.ucu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/01/lintner_181-194.pdf.
6. Радість любові ("Amoris Laetitia") / Апостольська адгортація. Переклад о. Олега Кривобочока ТІ. 127 с. URL: https://synod.ugcc.ua/pub/files/7a378e0f36c2a85c.pdf.
7. Про добрий шлюб – все, що варто знати. Дата публікації: 24.07.2017. URL: https://dyvensvit.org/statti/1009220/?utm.
8. Туманевич Ф. Статеве безсилля є перешкодою до укладення шлюбу, але також і причиною для визнання шлюбу недійсним. Катехиза. – 09.11.2018. URL: https://radiomaria.org.ua/stateve-bezsillya-impotenciya-u-shlyubi-pereshkodoyu-do-ukladennya-shlyubu-ale-takoj-i-prichinoyu-dlya-viznannya-shlyubu-nediisnim-6776?utm.
9. Таїнство шлюбу та перешкоди до нього. Документ ухвалено на Великому і Святому Соборі Православної Церкви (Крит, 2016). URL: https://risu.ua/tajinstvo-shlyubu-ta-pereshkodi-do-nogo_n80688?utm.
10. Лубський В.І., Харьковщенко А.Є., Лубська М.В., Горбаченко Т.Г. Церковне (канонічне) право. URL: https://pidru4niki.com/1598022362818/pravo/znachennya_shlyubu.
11. Сімейний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 21–22, ст. 135. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text (дата звернення: 19.12.2024).
12. Мала енциклопедія канонічного права / За заг. ред. Ю.Л. Бошицького, О.М. Волощенко-Вислобокової. – Київ: Талком, 2017. 360 с.
13. Трофанчук Г.І. Канонічне право: Курс лекцій: навч. посібник. 2-ге вид., стереотип. Київ: Юрінком Інтер, 2023. 272 с.
14. У ПЦУ розповіли, чи можна сповідатися в онлайн режимі. URL: https://life.pravda.com.ua/society/2021/04/7/244472/.
15. Які таїнства можна прийняти онлайн? URL: https://credo.pro/2021/05/290858.
16. Церковний Трибунал Львівської Митрополії. URL: https://ugcc.lviv.ua/tserkovnyj-trybunal/?utm.
17. Церковне розлучення: як розвінчатися? Причини та правила. URL: https://liza.ua/relationships/family/tserkovnyiy-razvod-vozmozhno-li-tserkovnoe-rastorzhenie-braka/?utm.
18. Андрусишин Б.І. Сучасний стан та проблеми модернізації нормативно-правового регулювання взаємин держави і церкви. Вісімнадцяті юридичні читання. Людина, закон і право у державно-владній парадигмі: матеріали міжнар. наук. конф., 24 травня 2023 р. – Київ: Вид-во УДУ ім. Михайла Драгоманова, 2023. 122 с.
19. За час війни в Україні стало більше віруючих, особливо серед молоді. URL: https://credo.pro/2023/02/339846.
20. Релігія в Україні. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Релігія_в_Україні.
21. Слюсар Л. Українська сім'я в умовах війни. Демографія та соціальна економіка. 2023. № 2 (52). С. 4–20. DOI: https://doi.org/10.15407/dse2023.02.003.
22. Поспішіл В.Д. Східне католицьке церковне право: згідно з Кодексом Канонів Східних Церков: вид. друге. – Львів: Свічадо, 2006. 614 с.

References:

1. Khomenko I. Ukrainska Bibliia. Staryi Zapovit [Ukrainian Bible. Old Testament]. URL: https://ukrbible.at.ua/index/ukrajinska_biblija_pereklad_khomenko_starij_zapovit/0-5 [in Ukrainian].
2. Khomenko I. Ukrainska Bibliia. Novyi Zapovit [Ukrainian Bible. New Testament]. URL: https://ukrbible.at.ua/index/ukrajinska_biblija_pereklad_khomenko_starij_zapovit/0-5 [in Ukrainian].
3. Avhustyn S. (1999). Spovid [Confessions]. Kyiv: Osnovy, 319 p. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Augustinus_Aurelius/Spovid.pdf [in Ukrainian].
4. Bohachevska I.V. (2016). Mizhrelihiini ta mizhkonfesiini simeyno-shliubni vidnosyny v Avraamichnykh relihiiakh (relihieznavcho-pravovi aspekty): dys. ... kand. yuryd. nauk [Interfaith and

Interdenominational Family-Marriage Relations in Abrahamic Religions (Religious-Legal Aspects): PhD Dissertation]. Zhytomyr, 207 p. URL: http://eprints.zu.edu.ua/20991/1/dys_Mullokandova.pdf [in Ukrainian].
5. Lintner M.M. (2018). Dukhovnist shliubu v Rymo-katolytskii Tserkvi pislia Druhoho Vatykanskoho Soboru [The Spirituality of Marriage in the Roman Catholic Church after the Second Vatican Council]. Novyi Zavit Teolohii, pp. 181–194. URL: https://nz-theology.ucu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/01/lintner_181-194.pdf [in Ukrainian].
6. Apostolska Adhortatsiia (2016). Radist liubovi (“Amoris Laetitia”) [The Joy of Love (“Amoris Laetitia”)]. Translation by O. Kryvobochok. 127 p. URL: https://synod.ugcc.ua/pub/files/7a378e0f36c2a85c.pdf [in Ukrainian].
7. Pro dobryi shliub – vse, shcho varto znaty [About a Good Marriage – Everything Worth Knowing]. URL: https://dyvensvit.org/statti/1009220/?utm [in Ukrainian].
8. Tumanevych F. (2018). Stateve bezsylia ie pereshkodoiu do ukladennia shliubu, ale takozh i prychynoiu dlia vyznannia shliubu nediisnym [Impotence Is an Obstacle to Marriage but Also a Reason for Annulment]. Katekhiza, November 9. URL: https://radiomaria.org.ua/stateve-bezsillya-impotenciya-u-shlyubi-pereshkodoyu-do-ukladennya-shlyubu-ale-takoj-i-prichinoyu-dlya-viznannya-shlyubu-nediisnim-6776?utm [in Ukrainian].
9. Tainstvo shliubu ta pereshkody do noho. Dokument, ukhvalenyi na Velykomu i Sviatomu Sobori Pravoslavnoi Tserkvy (Kryt, 2016) [The Sacrament of Marriage and Obstacles to It. Document Adopted at the Great and Holy Council of the Orthodox Church (Crete, 2016)]. URL: https://risu.ua/tajinstvo-shlyubu-ta-pereshkodi-do-nogo_n80688?utm [in Ukrainian].
10. Lubskii V.I., Kharkivshchenko A.Ye., Lubska M.V., Horbachenko T.H. (n.d.). Tserkovne (kanonichne) pravo [Church (Canonical) Law]. URL: https://pidru4niki.com/1598022362818/pravo/znachennya_shlyubu [in Ukrainian].
11. Verkhovna Rada Ukrainy (2002). Simeinyi kodeks Ukrainy [Family Code of Ukraine]. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, no. 21–22, art. 135. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text [in Ukrainian].
12. Boshytskyi Y.L., Voloschenko-Vislobokova O.M. (Eds.) (2017). Mala entsyklopediia kanonichnoho prava [Small Encyclopedia of Canon Law]. Kyiv: Talkom, 360 p.
13. Trofanchuk H.I. (2023). Kanonichne pravo: Kurs lektsii: navch. posibnyk [Canonical Law: Course of Lectures: Textbook]. 2nd ed. Kyiv: Yurinkom Inter, 272 p.
14. U PTSU rozpovily, chy mozhna spovidatysia v onlain-rezhymi [The OCU Explained Whether Confession Can Be Conducted Online]. URL: https://life.pravda.com.ua/society/2021/04/7/244472/ [in Ukrainian].
15. Yaki tainstva mozhna pryiniaty onlain? [Which Sacraments Can Be Received Online?]. URL: https://credo.pro/2021/05/290858 [in Ukrainian].
16. Tserkovnyi Trybunal Lvivskoi Mytropolii [Church Tribunal of the Lviv Metropolis]. URL: https://ugcc.lviv.ua/tserkovnyj-trybunal/?utm [in Ukrainian].
17. Tserkovne rozluchennia: yak rozwinchatsia? Prychyny ta pravyla [Church Divorce: How to Obtain Church Dissolution of Marriage? Reasons and Rules]. URL: https://liza.ua/relationships/family/tserkovnyiy-razvod-vozmozhno-li-tserkovnoe-rastorzhenie-braka/?utm [in Ukrainian].
18. Andrusyshyn B.I. (2023). Suchasnyi stan ta problemy modernizatsii normatyvno-pravovoho rehuliuvannia vzaiemyn derzhavy i tserkvy [Current Status and Issues of Modernizing Normative-Legal Regulation of State-Church Relations]. Liudyna, zakon i pravo u derzhavno-vladnii paradyhmi: Materialy mizhnar. nauk. konf., May 24, 2023. Kyiv: UDU imeni M. Drahomanova, 122 p.
19. Za chas viiny v Ukraini stalo bilshe viruiuchykh, osoblyvo sered molodi [During the War in Ukraine, the Number of Believers Increased, Especially Among the Youth]. URL: https://credo.pro/2023/02/339846 [in Ukrainian].
20. Relihiia v Ukraini [Religion in Ukraine]. Wikipedia. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Релігія_в_Україні [in Ukrainian].
21. Sliusar L. (2023). Ukrainska simia v umovakh viiny [Ukrainian Family in Wartime]. Demohrafiia ta sotsialna ekonomika, no. 2 (52), pp. 4–20. DOI: https://doi.org/10.15407/dse2023.02.003 [in Ukrainian].
22. Pospishil V.D. (2006). Skhidne katolytske tserkovne pravo: zghidno z Kodeksom Kanoniv Skhidnykh Tserkov [Eastern Catholic Church Law: According to the Code of Canons of the Eastern Churches]. 2nd ed. Lviv: Svichado, 614 p.

Andrusyshyn B. I., Myronchuk K. Yu. Christian Teaching on Marriage: Modern Challenges

The purpose of the study is to analyze the evolution of Christian teaching on marriage based on the Old and New Testaments, as well as the influence of this teaching on the formation of Christian tradition. The article is dedicated to the exploration of the biblical understanding of marriage as a sacred union between a man and a woman, which has moral, spiritual, and social significance. It emphasizes the influence of globalization, which has caused profound changes in all aspects of human life and impacted the interests of individuals, entire nations, states, and civilizations. The current legislation of European countries is predominantly secular. At the same time, in canon law, European countries have adopted, let's say, the institution of marriage into their own national secular legislation, demonstrating the deep connection between Western civilization (according to S. Huntington) and Christianity. The study reveals the role of canon law in the necessity of building a new concept of state-church relations regarding the regulation of marriage and family law, taking into account modern challenges (gender equality, migration, reluctance to have children, civil marriages, etc.), and especially the military danger arising from Russia's full-scale invasion of Ukraine, the threat to the lives and health of parents and children, the need to protect children, forced migration of women and children, emigration abroad, millions of refugees and internally displaced persons (IDPs), the decline in economic living standards (family poverty), the decrease in marriage rates, declining birth rates, social orphanhood, marriage instability, and more. The research demonstrates that the institution of marriage is viewed through different lenses, shaped by historical and socio-cultural conditions, and the perception of legal reality is held not only by lawyers but also by ordinary people, which provides future legal professionals the opportunity to form a holistic view of the law. The work employs methods of comparative analysis and historical-theological approach. The results show that the concept of marriage has evolved from a patriarchal model to the idea of equality of partners in Christian marriage. The conclusions highlight the importance of biblical teaching on marriage as the foundation of modern Christian understanding of family relationships.

Key words: *marriage, Old Testament, New Testament, Christian teaching, spouses, gender equality, Christian tradition, marriage and family law, church marriage, canon law, church-state relations, war, Western civilization.*